

Leesverslag **Het bittere kruid** (Marga Minco)

Leonie de Gier

© havovwo.nl (mei 2003)

Titel: Het bittere kruid
Auteur: Marga Minco
Eerste druk: 1995



A **Samenvatting van de inhoud**

Een orthodox-joods gezin bestaande uit de ik-persoon, haar ouders, Bettie, Dave en zijn vrouw Lotte woont in 1939 in Breda. Ze krijgen te maken met de Duitse bezetters: Bettie wordt opgepakt en weggevoerd. Het gezin naait de gele Davidssterren op hun kleren die ze merkwaardig genoeg hartelijk ontvangen. Dave en zijn vader moeten worden gekeurd voor het leger, maar maken zich ziek en ontlopen de dans. De ouders gaan naar Amsterdam, even later volgt de rest van het gezin ook. Vervolgens worden de ouders uit huis opgepakt maar de ik-persoon kan ontsnappen en onderduiken bij de inmiddels ondergedoken Dave en Lotte. Na een paar dagen nemen ze met z'n drieën de trein naar Utrecht om daar onder te duiken, maar alleen de ik-persoon komt aan. Daarom gaat ze weer terug naar Amsterdam en heeft daar nog ±3 onderduikadressen. Na de bevrijding gaat ze naar haar oom in Zeist en komt erachter dat al haar familieleden zijn gestorven.

B **De verhaalanalyse**

1. **De titel**

De titel wijst naar de diepere bedoeling van het boek. Op de eerste avond van het joodse paasfeest wordt traditioneel een bitter kruid, zoals mierikswortel, gegeten. Daarmee herdenken joden de bittere periode van slavernij in Egypte en de uiteindelijke bevrijding daarvan. De bittere smaak moet hen elk jaar weer herinneren aan het doorstane leed en het uiteindelijke voorbijgaan daarvan. De 2^e wereldoorlog kan daarmee vergeleken worden, alleen nu met een veel tragischer einde.

2. **Soort boek**

Dit is een jeugdboek dat een oorlogsverhaal beschrijft.

3. **Personages**

- De ik-persoon is de belangrijkste hoofdfiguur. De andere hoofdfiguren zijn Dave en zijn vrouw Lotte. De bijfiguren zijn de ouders, Bettie en de oom uit Zeist. Er is maar één karakter en dat is de ik-persoon, omdat zij zich ontwikkelt en verandert. De rest van de figuren zijn types, omdat zij niet uitvoerig besproken worden, ook de andere hoofdfiguren ontwikkelen zich niet echt opmerkelijk.
- a) De ik-persoon is in het begin van het boek 19 jaar oud en aan het eind van het boek 25 jaar. Dave is aan het begin van het boek 24 en haalt het eind niet. De leeftijd van zijn vrouw wordt niet vermeld.
- b) De ik-persoon is zelfstandig (onafhankelijk), onverschrokken en niet dom. Ze kan goed omgaan met de situatie en weet snel wat te doen. Dave beschermt graag zijn vrouw en zusje (de ik-persoon) en is ook heel mannelijk. Hij wil de situatie graag in eigen hand houden en niet afhankelijk zijn. Lotte is een echt moeder-typje, ze is goed in de huishoudelijke taken en zorgt voor iedereen. Ze is heel lief en denkt goed na over haar handelingen.
- c) De ik-persoon heeft donker haar en blauwe ogen, maar voordat ze naar Utrecht gaat bleekt ze haar haar en epileert ze haar wenkbrauwen, zodat er niets donkers meer in haar uiterlijk te zien is. Dave heeft ook donker haar maar bleekt zijn haar ook, wat hij beter niet had kunnen doen want hij kan het niet bijhouden en veel mensen zullen raar opkijken als het eruit gaat groeien. Ook Lotte bleekt haar haar, zij had eerst blauwzwart haar en donkerbruine, bijna zwarte ogen met lange blauwzwarte wimpers. Daardoor gaf het blonde haar iets onnatuurlijks.
- d) De ik-persoon handelt op de manier die goed is voor haar eigen bestwil en probeert daarbij zo min mogelijk mensen te schaden. Ze neemt snelle beslissingen, zoals de belangrijkste beslissing van haar leven, dat ze ontsnapt via het tuinpoortje als haar ouders worden opgepakt in Amsterdam. Dave handelt soms dom (als hij zijn haar bleekt) en ook niet écht doordacht (als hij een drankje neemt om zichzelf ziek te maken en dus te ontsnappen aan het leger), maar wel zorgzaam en achteraf blijkt het (meestal) toch goed te zijn geweest. Lotte laat alles een beetje over zich heen komen en doet veel werk in de huishouding. Ze verzorgt ook de andere leden van het gezin.

Leesverslag **Het bittere kruid** (Marga Minco)

Leonie de Gier

© havovwo.nl (mei 2003)

- e) De ik-persoon is de jongste en er wordt goed op haar gelet en voor haar gezorgd. Dave is een beetje een tweede vader voor iedereen, hij is ook het oudste kind. Lotte is de vrouw van Dave maar wel in het gezin opgenomen. Zij is een beetje een tweede moeder voor iedereen.
 - f) De ik-persoon verandert van een meisje dat veel voor haar laat beslissen in een vrouw die al haar beslissingen zelf neemt. Dave verandert niet echt, hij wordt wel wat verstandiger en zorgzamer. Lotte blijft een moederfiguur, maar wordt wel wat onzekerder door de omstandigheden.
 - g) Je krijgt het idee dat dit gezin niet echt arm is, misschien zelfs ietwat rijk. De gezinsleden kunnen goed met elkaar overweg en Lotte is goed opgenomen. De kinderen werden/worden wel gepest door andere kinderen in hun omgeving.
 - h) De ik-persoon zorgt niet voor moeilijkheden voor de andere personages, ze heeft eigenlijk weinig invloed op ze. Dave zorgt ervoor dat het gezin het iets makkelijker heeft en hij zorgt ook voor onderduikadressen, vooral voor de ik-persoon. Lotte is bijna altijd vrolijk en maakt het leven dus wat draaglijker. Ze zorgt ook dat iedereen goed verzorgd wordt.
 - i) De ik-persoon heeft eerst nog niet goed door wat er allemaal gebeurt. Ze neemt vaak de meningen en gedachten van andere personen over en heeft geen eigen ideeën. Later in het boek is het wel anders, maar dat wordt niet echt besproken. Dave vindt het allemaal erg spannend, hij wil eerst zelfs 'op reis' (naar een concentratiekamp). Als hij eenmaal ondergedoken zit denkt hij daar precies het tegenovergestelde over. Lotte is een beetje bangig en vindt het niet zo leuk allemaal, de oorlog.
- a) De vader is altijd erg optimistisch. Moeder is vaak bezorgd. Bettie is nauwkeurig en een durfal. De oom uit Zeist was eerst vrolijk en zorgeloos, maar na de oorlog was hij vermoeid, verdrietig en ook een beetje gek (psychisch gestoord).
 - b) De ouders spelen niet zo'n grote rol, ze hebben ook geen grote invloed op het verhaal, behalve als ze naar Amsterdam verhuizen, waarna het hele gezin uit elkaar valt. Dat Bettie opgepakt wordt zorgt ervoor dat je een idee krijgt hoe vreselijk het moet zijn geweest in die tijd. De oom laat zien hoe ingrijpend iemand kan veranderen na zo'n ervaring als WOII.
 - c) Vader zorgt in het begin nog wel goed voor iedereen, maar als beide ouders (gedwongen) naar Amsterdam verhuizen hebben ze bijna geen contact meer met de anderen. Bettie is het middelste kind en is één jaar ouder dan de ik-persoon. Ze was dan ook een hele goede vriendin van haar.

Tijd

- Het verhaal speelt zich af in de 2^e wereldoorlog, van 1939 tot en met 1945.
- Er verloopt ongeveer 6 jaar tussen begin en eind.
- Het verhaal verloopt niet-chronologisch.
- Er zijn terugblikken in het verhaal. Ze hebben als functie te laten zien hoe het vroeger was, vooral hoe joden vroeger werden behandeld.
- Er komen veel sprongen in de tijd in het verhaal voor, het is dus niet-continu verteld.

Vertelsituatie

- We beleven het verhaal door de ogen van de ik-persoon, waarvan de naam niet wordt vermeld in het verhaal zelf, wel in het stukje óver de schrijfster, achterin het boek, het is namelijk Marga Minco zelf.
- Als vertelsituatie is de ik-vertelsituatie gebruikt.

Ruimte

- Het verhaal speelt zich op verschillende plaatsen af: eerst (in het huis) in Breda, dan in de woning van de ouders in Amsterdam en het onderduikadres van Dave, Lotte en de ik-persoon, daarna in de trein naar Utrecht en vervolgens in een paar onderduikadressen buiten Amsterdam. Aan het eind speelt het zich ook nog eventjes af in de woning van de oom (en tante) in Zeist.
- Er is eigenlijk maar één ruimte belangrijk en dat is de woning van de oom in Zeist. Die woning wordt uitvoeriger beschreven dan de andere ruimten. Vooral belangrijk schijnt de plek waar de oom altijd uitkijkt naar de tram en wacht tot er iemand van zijn familie uitstapt, hoewel hij weet dat ze allen omgekomen zijn.

Leesverslag **Het bittere kruid** (Marga Minco)

Leonie de Gier

© havovwo.nl (mei 2003)

Opbouw

- Er is niet écht een inleiding, het verhaal begint meteen met de gebeurtenissen.
- Het probleem is de Duitse bezetting en het gevaar dat de ik-persoon opgepakt kan worden en dan naar een concentratiekamp gebracht wordt. Ze lost het op door niet lang op één plek te blijven en onder te duiken. Ook doet ze of ze ziek is (de dokter helpt daarbij) om een oproep te ontduiken die ze heeft gekregen.
- De belangrijkste gebeurtenis uit het verhaal is het moment dat de ik-persoon ontsnapt aan de Duitsers door via het tuinpoortje weg te rennen en haar ouders achter te laten. Dat is de belangrijkste gebeurtenis, omdat dat moment het verdere leven van de ik-persoon bepaalt.
- Het hoogtepunt van het verhaal ligt op 4/5 van het boek, als Dave en Lotte op het station worden aangehouden en de ik-persoon voor het eerst alleen verder moet.
- Het boek eindigt 2 keer. De eerste keer is nog tijdens de oorlog: de ik-persoon gaat naar haar zoveelste onderduikadres. De tweede keer is het begin van haar nieuwe leven, haar oom in Zeist sterft en zij is de enige overgeblevene van haar gezin/familie.

Bedoeling

- De schrijfster heeft volgens mij wél een bedoeling met het verhaal. Ze wil haar versie geven van het gebeurde, haar eigen herinneringen vertellen, zodat de mensen zien hoe het is gegaan.

Taal

- Ik vond het taalgebruik niet moeilijk, er komen alleen soms joodse woorden in voor die achterin uitgelegd worden. Dat vind ik wel lastig want dan kan je niet lekker doorlezen.
- Het verhaal bestaat voor ongeveer de helft uit dialogen, dat vind ik best veel.

C Je mening

a) De gebeurtenissen

De gebeurtenissen zijn eigenlijk heel tragisch (je weet hoe het af is gelopen met de mensen die zijn opgepakt), maar ze worden helemaal niet zo beschreven. Ze worden een beetje oppervlakkig beschreven, net alsof de personages in het boek niet erg vinden dat het oorlog is en soms zelfs dat ze het leuk vinden. Bijvoorbeeld als Dave, Lotte en de ik-persoon oproepen krijgen (om naar de concentratiekampen te gaan), reageert Dave zo: "We zullen iets zien van de wereld, het lijkt me wel avontuurlijk." Vanuit onze ogen is dat haast onwaarschijnlijk, maar het kan best zo gegaan zijn want die mensen wisten waarschijnlijk niet wat er met ze ging gebeuren. De wat oudere mensen schijnen het wat ernstiger op te nemen, want één van de burens, meneer Zaagmeier, reageert zo wanneer hij het hoort: "Och, och. Ik ga nu proberen of er iets aan te doen is. Ga maar met mij mee; ik ken iemand. Misschien kan die voor jullie wel iets in orde maken." Er zijn wel veel gebeurtenissen; ze volgen elkaar snel op en zijn ook best plotseling, vooral wanneer Bettie opgepakt wordt. Dat had ik niet verwacht, omdat tot dan toe alles nog goed gegaan was met het gezin, er was nog niets ergs gebeurd.

b) De personages

Over de personages wordt niet veel verteld, je kan je ook niet zo goed een mening of oordeel vormen over hen. Ik vind dat de hoofdpersoon goede beslissingen neemt en ik vind het ook heel knap dat ze niet in paniek raakt, gezien de situatie. En ik vind het ook heel dapper dat ze doorzet, ondanks dat ze iedereen is kwijtgeraakt. Wel vind ik het opmerkelijk dat ze eigenlijk niet treurt om degenen die ze verloren is. Het enige waar ze aan denkt als haar ouders opgepakt zijn en zij ontsnapt is, is dat ze zichzelf verwijt dat ze haar ouders in de steek heeft gelaten en dat het beter geweest zou zijn als ze bij hen was gebleven. Ik vind dat Lotte te veel aan Dave hangt, ze is niet zelfstandig. Ook als ze met z'n drieën naar Utrecht zouden gaan, wordt alleen Lotte opgepakt, maar Dave voegt zich bij haar. Dat kan je wel liefde noemen, maar als Dave dat niet had gedaan zou hij misschien nog wel leven. De vader van het gezin is een beetje te optimistisch en goedgelovig, want hij denkt dat het niet zo'n vaart zal lopen, hoewel om hem heen allerlei mensen onderduiken en opgepakt worden door de Duitse bezetters. Je zou hem soms wel eens een klap willen geven en zeggen: 'Kijk toch eens wat er gebeurt! Red jezelf nu het nog kan!' Maar dat kan natuurlijk niet. Over de andere personages wordt haast niks gezegd, dus ik kan daar mijn mening niet over geven.

Leesverslag **Het bittere kruid** (Marga Minco)

Leonie de Gier

© havovwo.nl (mei 2003)

c) **Het onderwerp**

Over dit onderwerp (Tweede Wereldoorlog) zijn heel veel boeken geschreven, waarvan ik er ook een aantal van heb gelezen. Het is een heel aangrijpend onderwerp, omdat het echt is gebeurd en we er allemaal de gevolgen en verschrikkingen van hebben gezien. Het is ook een nog steeds actueel onderwerp; we herdenken immers ieder jaar de overledenen en de bevrijding op 4 en 5 mei. Maar toch is dit boek anders. Zoals ik al eerder heb gezegd, worden haast geen emoties beschreven, terwijl de meeste boeken toch laten zien dat de mensen het in WOII er erg moeilijk mee hadden. Het lijkt de personen in dit boek allemaal zo makkelijk af te gaan, afgezien van het feit dat bijna niemand het overleeft. Ik denk dat de mensen er geen erg in hadden wat hen te wachten stond en dat ze er daarom maar het beste van maakten.

d) Ik vind dat het verhaal wel een heldere opbouw heeft, want je leest gewoon alle gebeurtenissen op een rij met af en toe een flashback ertussen. Soms denk ik wel eens bij een boek van 'waar gaat dit over?', dan zijn alle gebeurtenissen kriskras door elkaar verteld. Bij dit boek heb ik dat helemaal niet. Ik kan me ook goed inleven in het verhaal, vooral het eind vind ik heel goed en origineel verteld. Het is heel verrassend dat de oom in Zeist zo vreemd doet. Hij kan niet accepteren dat zijn familie nooit meer terugkomt. Ik denk dat toen hij het eindelijk kon accepteren, dat hij toen (en daarom) dood is gegaan, omdat hij dan eindelijk rust heeft gevonden. Het boek heeft dus een tragisch maar rustgevend einde.

E) Het taalgebruik is zó makkelijk, dat je dit boek in een uurtje uitleest. Over sommige andere boeken met 50 bladzijden kan ik wel twee keer zo lang doen. Maar het is geen kinderachtige taal, gelukkig. Er komen alleen soms joodse woorden in voor die achterin uitgelegd worden. Dat vind ik wel lastig want dan kan je niet lekker doorlezen. Gelukkig staan die woorden bijna allemaal in één hoofdstuk, dus ben je er weer gauw vanaf. Er komen geen moeilijke woorden in voor, het is allemaal heel begrijpelijk.

D Informatie over de schrijver

Marga Minco werd geboren op 31 maart 1920 in het Brabantse Ginneken. Zij was de jongste in een orthodox-joods gezin dat al twee kinderen telde, de vijfjarige Dave en de één jaar oude Bettie. De voornaam Marga dateert uit haar onderduiktijd – haar geboortenaam is Sara, al snel veranderd in Selma. Vijf jaar oud verhuisde ze met haar familie naar Breda. Haar vader kreeg daar een belangrijke positie in de joodse gemeente, haar moeder was onderwijzeres. Minco werkte al voor de oorlog als journaliste bij verschillende kranten en leerde ook haar echtgenoot kennen, waarmee ze 2 kinderen kreeg: Bettie (1944, in de hongerwinter) en Jessica (1956). Na de oorlog begon ze weer te schrijven in kranten en schreef ook een tv-spel voor kinderen. Daarna schreef ze kinderboeken, die eigenlijk alleen maar over de 2^e Wereldoorlog (en haar herinneringen) gaan. Sinds 1992, het jaar waarin Minco's echtgenoot is gestorven, deelt ze het huis met haar oudste dochter Bettie.